

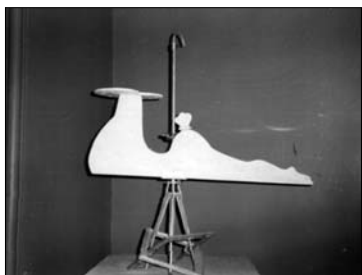
"Надо прислушиваться, вспоминать, любить..."

Стриманою мовою академічного мистецтвознавства про скульптора Євгена Лелеченка не розповісти. Коли він дізнався, що я маю створити про нього якийсь текст, він щиросердно попросив: "Пожалуйста, что-то очень доброе и веселое!..". І тому я не стільки збирала матеріали і перечитувала сторінки вже написаного про нього, скільки шукала певного душевного стану, аби хоча б уявно опинитися у вигадливому, романтичному, бурлескному світі карнавальних, святкових, фантастичних героїв Євгена Лелеченка.

І розповісти про нього вирішила за його ж допомогою. Адже багато чого мені пощастило почути від цього доброго чародійника підчас наших коротких-довгих сердечних зустрічей у Києві та Одесі, в його майстерні, що виглядає як справжній музей раритетів.

Спочатку трохи класичних рядків біографії. Народився 27 липня 1946 року у Норильську у родині гірничого інженера, політв'язненого. Цього факту біографії ніколи не експлуатував. Навпаки. "Детство у меня было чудесное. От советской власти получали сплошные блага. По лендлизу в Норильск шли поставки жратвы, одежды. В городе был драматический театр, где несколько сезонов играл Иннокентий Смоктуновский. Я пропадал в театре, часто бывал за кулисами (папа был влюблен в актрису театра). Я видел северное сияние — бегущие с неба струйки светящихся сталактитов. Видел белых медведей (мы отправились на них смотреть за город, переполошив всех родителей). К двенадцати годам были прочитаны Фенимор Купер, Джек Лондон, Жюль Верн, Мопассан (не понимал, но — глотал). До сих пор не могу заснуть без 20-30 страниц печатного текста. До сих пор не могу расстаться с кипами журналов "Звезда Востока", "Новый мир", "Знание — си-

ла". Здесь мы читали Солженицына, Булгакова, Пастернака...

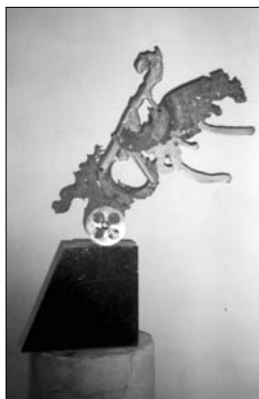
Лет с шести начал стрелять. Отец поощрял это. Купил мне позже мелкокалиберное ружье. И я на расстоянии 150 метров "расстреливал" изоляторы электропроводов (знаю — это плохо). С годами в моем доме в Одессе собралась целая антикварная коллекция всякого разного оружия.

В Одессу вернулись в 1959 году, после реабилитации. Меня родители послали первым. Сами приехали на следующий год — отцу оставался год до пенсии. С 15-ти лет пошел работать на завод имени Январского восстания. Занимался металлом, был токарем, электриком, автосварщиком. Мог без чертежа выточить любую деталь. Работа меня устраивала, не нравилось только быть привязанным к месту. И снова судьба сделала решительный поворот. Я серьезно заболел туберкулезом, и меня отправили на лечение в Крым. Появилась масса свободного времени. Я встретился с уникальным человеком. Имени его не помню, а фамилия — Чиликов. Он был диспетчером в аэропорту, а свободное время отдавал искусству. Он стал родоначальником "Поляны сказок" в Ялте и моим первым наставником. Я начал резать в дереве и таскать свои скульптуры на Поляну. В 1973 году собралась целая экспозиция из 30 скульптур. Это была моя первая непрофессиональная, но все-таки выставка. Ни о какой учебе я тогда и не помышлял. Творчеством занимался для души, украшал свой дом,

делал подарки для друзей. И вдруг — опять случай. Какая-то импровизированная выставка в педагогическом институте, для которой понадобилась скульптура. На меня обратила внимание преподаватель начертательной геометрии Хренникова (имени опять не помню). Мои работы чем-то напомнили ей любимого скульптора Мештровича. Она стала активно настаивать: "Тебе необходимо учиться. Главное — сдать специальность. Остальное — я беру на себя!"

Батько був не дуже задоволений вибором си-на. Він бачив його конструктором або архітектором. Хоча "в семье не без урода" — дядько Петро, білогвардієць і ярий націоналіст, добре малював.

Наступні чотири роки життя (з 1975 по 1979) Євген Лелеченко провів на художньо-графічному факультеті Одеського педагогічного інституту, навчався по класу професора живопису П. Злочевського та В. Гегамяна. В інститутських стінах він отримав професійні знання. А головне — загальну культуру спілкування митця зі світом. Учителями по скульптурі вважає Манцу, Бранкузі і Мештровича. Романтичну фігурку "Юнги", який у захваті дивиться в небеса, так і не вдалося захистити у якості дипломної роботи. Автор відправив її на виставку до Москви, і вона не встигла вчасно повернутися додому. Терміново ліпилася інша скульптура. Як напише пізніше, у 1999 році, Яків Качур: "Это уже готовый символ города, вровень с Дюком: в Лузановку когда-то на фронт трамвай ходил — там такие же юнги сражались. Вот будут теперь делать аквапарк где-то там — поставьте там "Юнгу" (нажаль, і досі не поставили... — Л. Л.) В інституті зустрів свою подругу життя — Ольгу Іл'їну, яка подарувала йому доньку Євдокію і радість сімейного життя. Донька складає цього року іспити до художньо-промислового інституту в Харкові. Старший син Дмитро закінчив скульп-

турний факультет Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури у Києві. Діти все зробили вчасно.

Наступні роки були заповнені численними роботами на ідеологічне замовлення. Євген Миколайович, смачно затягуючись лоплюкою, до високих імен своїх вчителів додає ще і повний склад скульптурної ради, яка допускала роботи до монументальної реалізації. Творча активність художника значно підвищилася за років перебудови і незалежності. Його парадоксальне мислення, невичерпне чуття гумору, неймовірна свобода у вирішенні будь-якої образності, ювелірна майстерність і винахідливість в роботі з традиційними і нетрадиційними скульптурними матеріалами магнетично притягували око підготовленого і масового глядача. Лелеченко починав з романтичних образів композицій "Політ", "Кінець легенди", "Вознесіння", "Київська псалтир", "Хоронитель", в яких відбувалося томління за високим, духовним, сокровенним. Його скульптурні герої устрімлені до небес і наче мріють відірватися від земного тяжіння. Не випадково автор публікації про першу персональну виставку Євгена Лелеченка в Одеському художньому музеї у 1988 році Євген Голубовський передав свої відчуття від неї у єдиному слові — "політ". А художня, у ті часи ще підконтрольна критика вигадливо назвала автора "прихильником реалістичного символізму" (?!).

Душі прекрасні поривання у наступні роки незалежної державності змінилися на інтонації карнавального сміху, епатажні прийоми авангардного мислення з використанням дюшанівської ідеї "реді-мейд", дадаїстського колажу, образів міського фольклору, обігруван-

ням літературних і художніх цитат з творчості видатних діячів світової культури. Скульптор з Одеси з легкістю й артистичним смаком відтворює всесвітньо відомі образи Босха, Данте, Шагала, Мюнхгаузена, Юккера, Лоліти, рибачки Соні, які утворюють віртуальне та ймовірне саме у контексті сучасної постмодерної і постнекласичної доби братерство. Задиркувата гра з об'єктами, мобілями, інсталяціями не відволікає автора від традиційної гуманістичної програми мистецтва. Його скульптурні фантазії завжди зігріті присутністю людини, любов'ю до навколишнього світу, який він талановито змінює на краще.

На заклочення — знову слово автору. Такі собі примітки на полях, для кращого порозуміння. Ми обрали кілька найвиразніших історій автора, який насправді є кращим коментатором своєї творчості, і влучних спостережень журналістів і мистецтвознавців.

Перший сюжет присвячується роботі, що була виконана у Бухарі на симпозіумі з каменю і отримала першу премію: "Юккер — заходь!".

Работы Юккера я впервые увидел на выставке в Москве перед отъездом в Бухару. В симпозиумной работе решил выразить свой восторг и благодарность. Эта идея пробивания ровной поверхности гвоздем не давала покоя. Она же аукнулась и в работе "Резус-конфликт" 1999 года, посвященной сыну. В Бухаре в ход пошли штыри от прядильной машины, забитые в тело камня. А еще на его поверхности есть отпечаток ноги и руки. Это и знак авторства, и след первопроходца, открывателя нового языка в искусстве.

У цьому ж році Лелеченко приймав участь у ІХ міжнародній Дантівській біенале з бронзи у Центрі Данте в Равенні несподіваною компо-

зицією "Пляміста і витка рись". Гнучка фігура видатного автора "Божественної комедії" злита знаком безкінечності з тілом звіра.

Когда я начал размышлять по поводу участия в дантовском симпозиуме, я подумал, что моя скульптура обязательно должна быть связана с текстом "Божественной комедии". Начал читать наугад и столкнулся со строкой, посвященной рыси как олицетворению страстей. Образ сложился мгновенно.

Про портрет "Дядько Ілля" (1995), який став власністю Музею сучасного мистецтва у Києві.

Илья Михайлович Елуашвили учился в Одесском художественном училище. С 1983 года до конца советской власти я арендовал у него мастерскую. Он был удивительным, тонким, ранимым человеком. Он был с опущенными крыльями. Я зарядил его. Он даже поступил в Союз художников. Но все равно не задержался на этом свете. Ушел добровольно... Я увидел его голову в каменном ядре. Я его в море нашел. Илье не нравился "стреляющий" инкрустированный глаз. Но портрет получился очень похожим.

Мистецтвознавець Людмила Сауленко у статті 1996 року про персональну виставку Євгена Лелеченка в Одеському музеї західного та східного мистецтва дуже влучно використала рядок поета Давида Самойлова для визначення сутності творчості скульптора: "Смесь небес и балагана...".

"К феномену Евгения Лелеченко применимо французское определение "бриколаж" — употребление подручных материалов, соединение случайных элементов. А очевидная ирония свидетельствует об осмысленности этого приема, его принципиальной последовательности. У автора и вправду все идет в дело: и благородный мрамор, и старые ключи, и строчка одесской песни, и обломок античного мифа".

— У меня есть полный набор труб духового оркестра. Парень уезжал на ПМЖ и подарил свою коллекцию. Есть клаксоны от старых автомобилей, напоминающие маленькие горны. У меня есть ключ, который складывается пополам. Я люблю собирать и разбирать свои работы. Так, композиция "Письма из 46-го" собрана из бюстика Сталина, найденного где-то

на чердаке. Это был приз по гранатометанию какого-то ПТУ. Этот бюст я посадил на пьедестал, приклеил к нему марки того времени и добавил настоящие гранаты. Когда "Письма" отработали свое, я их разобрал. Гранаты висят в мастерской, бюст Сталина стоит в саду у цветочной клумбы. То же произошло и с "Молитвой", преобразившейся в "Крестовоздвижение", а "Прогулка" стала "Бегством из рая". Я ее всячески украсил. У меня ее купил Александр Леонидович Коробчинский. У него большая коллекция моих работ.

Яков Качур: "Евгений врет, как захаровско-горинский Мюнхгаузен: веря в свое наивное и красивое вранье. А вранье... сбывается. Потому что Лелеченко в него верит. Что вообще такое искусство? — да просто-напросто красивый обман. И взрослый дядька с хитрыми глазами ребенка блестяще, обаятельно дурачит нас и себя... Но — как блестяще и как обаятельно!.. Смотрите. Это — для вас, для нас всех".

— Я — любитель, а любитель — от любви.

— Мне всегда хочется, чтобы вам было немножко смешно.

— Я — где-то пересмешник. Пушкин тоже был пересмешник.

— Художник — это актер. Но тут важно амплу. Мне больше импонирует рыжий клоун, который может сыграть и неумелого канатоходца, и трусливого укротителя, и неуклюжего акробата. Никто не видит его шишек, синяков и ссадин (уже один инфаркт пережил...) А зрителю — весело! Я хочу быть рыжим!

— Скульптура для меня — это игра, как и жизнь. Игра веселая: то я над ней смеюсь, то она надо мной подтрунивает.

— Глину не люблю. Еще в институте какой-то весельчак бросил в бак с глиной разбитую лампочку... Пластлин не люблю. Он, как женщина гулящая, поддается легко, да уж больно... руки пачкает!

1 квітня 1997 року в день одеської Гуморини на подвір'ї арт-літкафе було відкрито міні-пам'ятник рибачці Соні, улюбленій героїні популярної пісні (бронза, мармур, граніт, емаль). Після його загадкового зникнення Лелеченко у 2000 р. зробив нову версію, яку було знову викрадено. Цей вже тепер не існуючий пам'ятник відразу полюбився всім.

Яков Качур: "Ну нет сегодня на улицах Одессы работ одесского скульптора Лелеченко, нет!.. Была "Соня" — и ту сперли..."

Зате у Чанчуні (Китай) залишилося три роботи Лелеченка з мармуру та металу: "Любов на велосипеді", "Життя художника", "Акваріум". Їх автор отримав гран-прі симпозиуму.

— *"Любовь на велосипеде" — шуточная, почти что конная. Легкая, ни на что не претендующая. Они (то есть китайцы. — Л. Л.) и назвали ее "Влюбленные на велосипеде", и позволили мне, несчастному, довести до уровня монумента. Кто здесь мне позволил бы отлить ее в бронзе, пятиметровую?! Где и когда так еще разрешат пошутить? На белом пьедестале в бронзе, сияющей, как золото, на фоне совершенно итальянского голубого неба.*

— *Хочется все успеть и сказать свое слово. Я мечтал, что в 1991 году уйдут эти серьезные люди, а они просеялись и остались. Опять они ходят серьезные и нами руководят. И не хотят веселиться. Времена не выбирают. Мы живем в замечательное время. Детям, внукам много рассказывать будем. Одессу надо чувствовать, в ней нужно родиться, здесь нужно иметь корни. Жду, что придет новое поколение — наше, одесское. Бог с ней, с рыночной экономикой! Наши дети впитают дух Бабея, Багрицкого, Олеси, Паустовского и обязательно что-то сдвинут к лучшему...*

Одеські скульптори — майстри ліричної фантазії, карнавального сміху, середземноморської язичницької розкутості. Для Євгена Лелеченка важко знайти компанію в нашому скульптурному товаристві. Але виходячи з того, що він все вище і вище підносить над землею свої персонажі і об'єкти ("Четвертий вершник" стає флюгером), будемо вважати його безнадійним романтиком, хоча і з префіксом "пост"), який може створити позитив навіть з індустріального сміття!

"Скульптура — це гра, як і життя. Тому це так легко. І я граю, отже — живу". Євген Лелеченко. Мистецтво скульптури ХХ ст. С 257.

